
ليکوالان : تانياگودسوزين اوزکريا بارکزی
منبع اودخپريدو نيته : ريسپونسيبل ستيت گرفت «07-08-2024»
ژباړونکی : پوهندوی دوکتور سيدحسام «مل»

داوبو پرسر جنگونه : هغه څه چې امریکا طالبانو ته د قیمت په بدل وړاندې کولی شي

Water wars: What the US can offer the Taliban, for a price

په افغانستان کې کرکېچ په افق کې دی او واشنگتن یې د حل لپاره د پام وړ گټه لري

A crisis is on the horizon in Afghanistan and Washington has significant leverage to help fix it

درې کاله وروسته له دې چې طالبانو پر افغانستان واک تر لاسه کړ، ډېر لوبډیځ هېوادونه نه غواړي چې سخت دريځه ډله په رسمي توګه د یوه مشروع حکومت په توګه په رسمیت وپېژني تر څو چې په پراخه کچه منع شوي دودونه لکه د ښځو بنسټیز ظلم او د شکمنو سیاستو مخالفینو وژنه پای ته ونه رسوي.

په داسې حال کې چې لویدیځ په عادلانه ډول د بشري حقونو په اړه ثابت پاتې دی، د طالبانو حکومت به تفاوته پاتې دی او د نړیوالو ځواکونو غوښتنو ته غاړه نه ږدي چې د 2021 په اگست کې یې ماتې وخوړه.

د رسمي پیژندګلوی د انعام «reward» ځنډول د طالبانو د چلند د تعدیل لپاره د یوې اغیزمنې هڅونې په توګه ناکام شوي، او بیا په ځانګړې توګه په داسې حال کې چې ډیری سیمه ایز هیوادونه لا دمخه له کابل سره ښکېل دي. لکه چین، ایران، پاکستان، روسیه او د منځنۍ اسیا یو شمېر جمهوریتونه د طالبانو په وړاندې د سوداګریزو او عملي تګلارو په لټه کې دي ترڅو د ورپېښو لرغونې سوداګریزې لارې چې د چین د "یوسرک، یو کمربند" لویې پروژې برخه ده، بیا راژوندی کړي. افغانستان د تیلو په ګډون د سیمه ایزو صادراتو لپاره د لوژیستیکي نقطې په توګه بد لیري. دا تګلاره د طالبانو داخلي چارو ته د پام وړ نه ګڼي ن یا نه بریښي .

حتی د غیر غربي هیوادونو ملاتړ سره، د اوبو ګړندی کړکېچ د افغانانو ژوند ته یو جدي او نژدې ګواښ دی. د ځمکې پر سر ارزونې په قانع کوونکي ډول استدلال کوي چې د طالبانو انزوا د بحران اصلي لاملونه لاسپسي زیاتوي، چې د خوړو د خونديتوب، لورې، رواني روغتیا ستونزو او د ساري ناروغیو د خپریدو لامل شوي دي. تر دې دمه بهرنۍ کړۍ یا حلګي د دې ستونزې په اړه بې تفاوتې ښودلې، خو که له پامه ونه غورځول شي، اوسنی وضعیت به تر ډېره د پراخي بشري ناورین لامل شي. دا کړکېچ، د طالبانو حکومتدارۍ ته مستقیم ګواښ دی، کیدای شي لویدیځ ته د خپلو اندیښنو د حل کولو لپاره د پخوانیو مرستو پر بنسټ پالیسو په پرتله ډیر ګټه پورته کړي

داقلیم بحران:

په داسې حال کې چې غربي واکمني نړیوالې ادارې د طالبانو په ظالمانه سیاستونو تمرکز کوي، د اقلیم اړوند فشارونو په اړه چې د «43» ملیون څخه ډیر افغانان ورسره مخ دي په اصلي رسنیو کې نسبتاً لږ راپور شوي. د تودوخي لوړوالی او د هوا سختې پېښې لکه د ګلیشیرونو [لوی کنګلی] خړوبیدل، سیلابونه، وچکالی او زلزلې په افغانستان کې د اوبو د حیاتو سرچینو او تاسیساتو د ویجاړیدو لامل شوي دي.

اوس له هرو پنځو افغانانو څخه نږدې څلور یې پاکو اوبو ته لاس رسې نلري، په داسې حال کې چې یوازې (۲۷) سلنه کلیوال نفوس د روغتیا ساتنې اسانتیاوو ته لاسرسی لري. افغانستان دا مهال د اقلیم د بدلون له بحران سره د مخامخو هیوادونو په لست کې څلورم او د هغو هیوادونو په لست کې اتم ځای لري چې ډېر زیانمنونکي او د اقلیم له بدلون سره د تطابق لپاره لږ چمتو دي.

دا فشارونه به هر حکومت ننگوي، پرېږده چې د افغانستان اوسني اصلي واکمنان چې د مدرسو لوستي چریکي جنگیالي دي. دوی په سختۍ سره د دې وړتیا لري چې د خورا پېچلي جیو اقلیمي فکتورونو ارزونه او اداره کړي چې د ټولې سویلي اسیا سیمې اقتصادي

ثبات اغیزه کوي. که څه هم یو متحد ارګان نه دی - د مشرتابه په لیکو کې د اختلافاتو راپورونو سره - د طالبانو د ننه ځینې عناصر ممکن د بحران په اداره کولو کې د دوی د نږدې مودې پایلو څخه خبر وي، که ویره نلري.

د افغانستان د انرژۍ او اوبو وزارت وايي، په هېواد کې د ځمکې لاندې اوبو د مدیریت لپاره هڅې روانې دي او په پام کې ده چې سر کال په بېلابېلو ولایتونو کې لږ تر لږه ۳۰۰ پروژې پیل شي. د اوبو په شپږو لویو پروژو کې د پښتون بند، کمال خان بند، د توري بخش اباد بند او د شاه او عروس بند په ګډون د اوبو د بیارغونې چارې پیل شوي او ټاکل شوي چې د اوبو د ذخیره کولو او د اوبو د زېرمه کولو لپاره به د اوبو د یوولسو نورو بندونو د جوړولو چارې پیل شي. اوبولګولوڅو دا پروژې د افغانانو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره کافي نه دي، چې زیاتره یې په کلیوالو سیمو کې متمرکزې دي او د کرهڼیز ژوند په کچه د ژوندانه ژوند کوي. په خواشینۍ سره، دا په افغانستان کې د اوبو د نشتوالي له امله نه ده، ځکه چې لوړ غرونه او نږدې الپین شرایط د دې لپاره اضافي اضافه کوي. سره له دې، د دې اوبو توزیع د پخوانیو یا غیر موجودو تحویلي سیستمونو له امله سخت زیانمن شوی. اوس مهال افغانستان په کال کې د شته اوبو یوازې ۳۰ سلنه ګټه اخلي. ۷۰ سلنه د زیربناوو د نشتوالي، د اوبو د ذخیرې د اسانتیاوو او د ویش د ناسم سیستم له امله ضایع کیږي.

سیندونه پخپل مسیر کې بهیږي

افغانستان د خپلو خلکو لپاره د اوبو د نه شتون سره سره، ایران، پاکستان، تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ته د اوبو لویه سرچینه ده. د لوی نفوس او صنعتي ودې او د کمیدو سیندونو سره، اوبه د دوی لپاره حیاتي اندیښنه ده. دوی د خپلو اقتصادونو او سیاسي او ټولنیز ثبات لپاره د اوبو د کمښت ګواښ پیژني.

د پایلې په توګه، د اوبو لاندې د افغانستان او ګاونډیو ترمنځ د کرکیچ یو مهم لامل دی. د ۲۰۲۳ کال په می میاشت کې د افغان او ایرانی ځواکونو ترمنځ وروسته له هغې نښتې وشوې چې د ایران ولسمشر د طالبانو پر حکومت تور ولګاوه چې د هلمند سیند اوبو ته لاس رسې محدودوي. د طالبانو لخوا د امو دریا د قوش تیپې د کانال د ۲۸۵ کیلو متره کانال په جوړولو سره به د [۱۲ نه تر ۱۵] سلنې پورې اوبه چې اوس ترکمنستان او ازبکستان ته بهیږي تیرېږي. د اوبو جګړې نوې نه دي او ښایي ډېر ژر منځنۍ اسیا ته ورشي.

یو وړاندیز چې دوی نشي کولی رد کړي

دیو داسې هیواد په توګه چې اقتصادي پابښت یې په کرهڼې پورې تړلی دی، د کور دننه د اوبو کافي عرضه، د اوبو لګولو ډاډمنه او بریښنا بنسټیز دي. طالبان باید په دې پوه شي چې په واک کې د دوی د تسلط دوام به ترډیره حده د دوی د واکمنۍ په وړتیا پورې

تړلی وي، بلکې د حکومت کولو او له ګاونډيو سره د ښو اړیکو ساتلو پورې اړه لري. اوبه د دواړو لپاره کلیدي دي. د دې کولو یا کړنو ناکامي به احتماً لاد قوي غبرګون پایله ولري پشمول د سیمه ایز انزوا او حتی دخلکو لخوا پاڅون کوم چې هغو د لاسه ورکولو لپاره هیڅ شی نه لري.

دغه وضعیت غربي هیوادونه له طالبانو سره لاس او ګریوان کړي دي، ترڅو چې د افغانانو کړاوونه راکم کړي او په لویه سیمه کې چې د ډیرو حسابونو له مخې چین او روسیې له لاسه ورکړي، خپل نفوذ زیات کړي. لویډیځ کولی شي په افغانستان کې د اوبو د سرچینو د مدیریت پرمختللي ټیکنالوژي او له خپلو ګاونډیانو سره سیمه ییزه ډیپلوماسۍ دواړه د وسیلې په توګه ځای په ځای کړي ترڅو د اوږدمهاله موخو په لور حرکت وکړي. طالبان ښايي ایډیالوژیک وي، خو عملي هم کېدای شي.

په منځني اسيا کې د یوه نوي واقعیت څخه د پاتې کیدو د خطر د مخنیوي لپاره، لویډیځ باید د چاپیریال او بشري مسلو څخه د سیاست د دوه اړخیز کولو په لور حرکت وکړي. دا باید داسې یوې موخې ته ورسیري چې طالبان به په ځانګړې توګه د بشري حقونو په مسلو کې د یو څو "نیک نیت" امتیازاتو په بدل کې د اړتیا وړ مرستې ومني. دا امتیازات باید په خاموشۍ او پرته له جنجال څخه ورکړل شي، ترڅو طالبانو ته اجازه ورکړل شي چې مخ خوندي کړي.

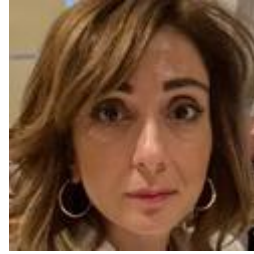
طالبان به دې ته هم اړتیا ولري چې د هایدرولیک انجینرۍ او د اوبو د منابعو د مدیریت په برخه کې د تکنوکراتانو او متخصصینو سره کار وکړي او همدارنګه د هغو هیوادونو سره چې د اوبو د مدیریت د ټیکنالوژۍ په برخه کې په وروستي پړاو کې دي، لکه هالنډ، امریکا، استرالیا، جرمني او له هغو هیوادونو سره خبرې اترې وکړي.

که د طالبانو چلند بدل شي، هغه کسان چې د تعدیل غوښتونکي دي باید ډیر ګاجرونه او لږلرګي وکاروي. د پراګما ترم یوڅه اندازه بشري ناورینونه په منظمه توګه د سیمه ایزو چارواکو او د بهرنیو مرستندویو ادارو لخوا د ښه نیت هڅو ته اړتیا لري، مګر د طالبانو سره وضعیت یو معمول دی. "په ځمکه کې حقایق" ښيي چې دودیز انګیرنه - چې بشري مرستې د محلي حکومتدارۍ په کړنو کې د بدلون اغیزې لپاره کارول کېدې شي - له طالبانو سره کار نه دی کړی. د دې یوه برخه ایډیالوژیکي ده، او د دې یوه برخه عملي ده.

پداسې حال کې چې لویډیځ هیوادونه د اصلاحاتو لپاره د مرستې په لټه کې دي، نور هیوادونه، لکه چین، په مشهوره توګه "په داخلي چارو کې هیڅ دریځ نه نیسي" او ښکېلتیا په طبیعت کې د معاملو په توګه ګوري. په افغانستان کې، دا د مرستې په بدل کې د سوداګرۍ او پانګونې معنی لري. په داسې حال کې چې دا بدمرغه او بد بختانه ده (او ځینې به یې غیر اخلاقي ووايي)، دا روښانه ده چې لویډیځ باید د کوچنیو اصلاحاتو په بدل کې ورته عملي وي. د اوبو سرچینې یوه کلیدي ساحه ده چېرې چې دا میوه کولی شي.

ددى مقالې دليکوالو په اړين څوگړنې:

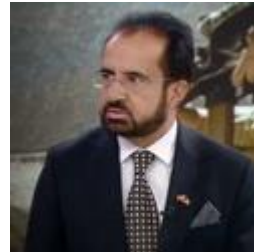
تانیا گود سوزيان په استانبول کې ميشته کاناډايي خبرياله ده چې له دوو لسيزو راهيسې يې د افغانستان او منځني ختيځ په اړه پيښې راپوښښ کړي دي. دمخکښو سياسي شخصيتونو سره دهغې دمرکولپاره يادونه شوې، هغه اوس مهال د TRT ورلد "يو پريو" خپروني اجرايوي پروډيوسر ده. پخوا، هغه د الجزيرې انگليسي کې د نظر ايډيټره وه.

تانیا گود سوزيان

زکريا بارکزی

زکريا بارکزی په استانبول کې د افغانستان پخوانی قونسل، د انديانا فاونډيشن غير ميشته ملگري او د هايډرو سياست په برخه کې د پي ايچ ډي څيړونکى دى.

زکريا بارکزی

« 08-08-2024 » په درناوى -----

.....